

Túra a Szádelői-völgyben és a Bükkben

Az évek szomorú múlásának már-már megszokottá váló jelzője, hogy a legkikasztozott nyári napokban újra keresgélni kezdjük a padlás, sulni vagy garázs mélyén a hátizsákot, sátrat meg egyebeket; míg a napi bevásárlások során hosszabban időzünk el a konzerves pul-tonnál, és néma döbbenettel szemléljük, hogy néhány sztenderd készítmény ára mennyit fejlődött az elmúlt év

óta. Mindez azt jelzi, hogy napokon belül elindulunk a „rendes” évi túránkra. Július 29-én, szombaton aztán felkerekedett a korábbi évekhez képest észrevehetően megfogyatkozott társaság, hogy egy hetet nomadizáljon a (történelmi) Magyarország nevezetesen szép tájain, az egykori Torna és Borsod vármegyékben.

Szádelő

Kora reggel Tatabányáról egy vigasztalanul büdös és mocskos személyvonattal bumliztunk Budapestre, ahonnan a nyolc órakor induló gyorsvonaton már egy fokkal elviselhetőbb volt az utazás Miskolcig. Az acélvárosban ezúttal csak röpke fél órát töltöttünk el, és máris Tornanádaska felé repesztett velünk a Bz-szörnyeteg. Aznapai úticélunk a Tornai-mészköhegység híres Szádelői-völgye volt. A Bódva folyó völgyében kanyarogtunk felfelé, elhagytuk Edelényt, Szendrőt és Aggtelek meg Jósavfő közös – a két településtől kábé 20 kilométerre levő – vasútállomását. Jobbról a Cserehát, balról az Aggteleki-hegység emelkedett, amelynek egyik csúcsán néhány pillanatra Szádvár romjait láthattuk.

A tekintélyes méretű vár java részét erdő borítja, csak a magasabb bástyák falai emelkednek a fák lombkoronái fölé. A tatárjárás után épült erősség Károly Róberttől került a Drugethek kezébe, akiktől 1415-ben a Bebekék örökölték. A mozgalmas török-kuruc időkben kézről kézre járt, végül – mint szinte minden várat a Kárpát-medencében – I. Lipót parancsára 1702-ben felrobbantották. Sajnos, feszített programunk nem tette lehetővé, hogy a szinte elfeledett várat ténylegesen felfedezzük magunknak.

A csehszlovák ipar klasszikus csodája – jófajta győri motorral megerősítve, hogy egyáltalán menni tudjon – lassacskán feljutott a tornai fennsíkra. Ez a heggyekkel övezett alig

hatszáz négyzetkilométernyi plató valaha Nagy-Magyarország legkisebb vármegyéje volt. A megye egykori központjáról, Torna váráról nyerte a nevét, ami viszont annak a kis patakknak a szláv nevét örökölte, amely északon eredve a vár (és a kisváros – ma *Turnianske Podhradie*) alatt folyik a Bódvába. A tornai erdőispánság a XII. század második felében vélhetőleg a korábban az északi határokig nyúlt Borsod vármegyéből szakadt ki. Ekkor még lényegesen nagyobb területet foglalt magába, mint a XIII. század végén kialakult megye. A XVI–XVII. században ez a vidék is sok harctól szenvedett, de a koronás magyar uralkodók hadvezérei (Schwendi, Basta, Caraffa) a töröknél nagyobb károkat okoztak az ittélőknek. Torna megyét 1782-ben II. József, 1850-ben Ferenc József abszolutizmusa egyesítette Abaújjal, de a kis megye mindkét esetben az alkotmányos élet helyreállításával kinyilvánította függőségét. Aztán az 1882. évi LXIII. törvénycikk harmadszorra is összeházasította a nagyobb szomszédal.

Amíg idáig jutottál, kedves olvasó, mi is megérkeztünk Nádaskára. Hétórás vonatút állt mögöttünk, és most a tűző déli napsütésben elindultunk az országúton a szlovák-magyar határ felé. A falu felett a szép Hadik-kastély manapság ideggyógyintézetként működik. Omladozó falú kalyibák szomorkodtak a főutcán; nyomasztó volt látni az elesettséget, az iszonyatos szegénységet. A több kilométer hosszú kopár hegyoldal visszhan-

gozta az alatta élők anyagi és szellemi nincstelenségét. Egyórás aszfaltbetyárkodás után elhagytuk szerény, kis hazánkat, és a Tornára menő útról letérve, egy éktelen cementgyáron és néhány kukoricáson gázoltunk keresztül, mire megérkeztünk Szádudvarnokra [Dvorniky]. Ahogy az Alsó-hegy északkeleti nyúlványa mögött nyugat felé is kinyílt a látóhatár, szemünk elé tárult a Felső-hegybe ékelődő szádelői szurdok roppant sziklatömbje. Jobbra, kelet felé, viszont a másnapi látnivaló, Torna várának romjai uralták a tájat.

Délutáni álmát aludta a falu, a *potravinyi* ajtaján is rács, és bár az otthonról hozott elemózsia még kitartott, ám torkunk szárazságán a sorsközösséget vállaló falubeli kutak sem segíthettek. Zokszó nélkül továbbkattantunk. Mellékutunk átbújt a rozsnyó-kassai főútvonalon, és rövidesen Szádelőbe [Zádiel] érkeztünk. Kellemes, egytűcs falucska a völgy torkában, a neve is innen eredeztethető: régen a *szád* nyílást (is) jelentett, az *elő* pedig ennek az elülső részére, bejáratára utal. A falu férfinépe a kis kocsmában múlatta a végtelen időt. Jó forintért itt a folyékony *gemeri* mellett szilárd kenyeret is kaptunk.

Négy óra elmúlt, mire nekivágtunk a völgynek, és – tekintettel arra, hogy az aznapi út java része még előttünk állt – sietnünk kellett. Ám a szapora léptek mindig lelassultak, ahogy tekintetünk akaratlanul felfelé tévedt, hogy a gigantikus, félelmetes, oly különleges formákat öltő sziklacsoportokat pásztázza. Óra múltával bezárt, lakatlan erdészházhoz értünk. Itt turistautak ágaztak el: a keskenyedő völgy már ezer méter fölötti hegyek mentén halad a Gömör megyei Szomolnok [Smolnik] felé; egy másik úton a szomszédos Áji-völgybe lehet eljutni; míg a harmadik a tornai vár felé vezet. Maroknyi csapatunk ez utóbbin indult tovább. A szik-

lák fölötti csúcsig sűrű erdőben vezetett az út, ezen újabb óra telt el. A „vérbeli” turista tudja, hogy a kirándulás egyik legszebb élménye, amikor visszatekinthetünk az addig megtett útra. Itt, a 613 méteres fennsík peremén, e nagyszerű látványban furdethettük szemünket. Dél felé az Aggteleki-hegység, alattunk a csendes falucskák, míg a csodálatos szirtek csúcsa szinte a talpukat súrolta. Az ideális panorámát, sajnos, a háttérben szégyenkező cementgyár csúfította el. Újabb ámulatot keltett, hogy az öblösebb torkú útítársak kiáltását a sziklarendszer négyszer-öttször verte vissza.

A szádelői sziklák a falu fölött
(Fotó: Nagy Tamás.)

A kellemes emlékek ezzel – aznapra legalábbis – véget értek. Egy félórát még a zöldellő fennsíkron tettünk meg, aztán ahogy az út lejteni kezdett, gyökéresen megválto-

zott a terep. Kilométerek sora volt még hátra kegyetlen, törmelékes meredélyen. Egyre többet csetlettünk-botlottunk, és a vár előttünk, ahogy alkonyodott, mintha egyre távolodott volna. Térkép nélkül, bizonytalan turistajelzésnél inkább nem erőltettük a további utat a sötétben. Feltámadt a szél, hűvösödött, és a sátrakat a lehetetlen terepen – bár tettünk rá néhány elszánt kísérletet – képtelenség volt felverni.

Vasárnap reggel étlen-szomjan vágunk neki a tornai vár (366 méter) meghódításának. Így a komisz meredek sem bizonyult olyan elviselhetetlennek, és máris a várrom területén jártunk, szigorúan tiltott területen. Ugyanis a dicséretesen kétnyelvű táblák szerint a várban rekonstrukció folyik. Ennek nyomait nagyjával se fedezhettük volna fel, az viszont biztos, hogy a Füzér-formájú falmaradványok alatt többszáz méteres volt a mélység. Kitekintve a várból, könnyen érthetővé válik, hogy a megye központja miért ide épült. Szepsin [*Moldava nad Bodvou*], Jászón [*Jasov*] át Kassa [*Kosice*] felé, valamint délnek és nyugatnak az általunk megtett utat egyaránt remekül lehetett látni. Annak idején a tatárjárást követően emelt várat IV. Béla a Bebek családnak ajándékozta, akik két évszázadon át innen irányították uradalmukat. A török korban a Mágócsyak tulajdona volt, majd Schultz császári generál, hogy a kurucoknak ne szúrja annyira a szemét, 1685-ben lerombolta. Jómagam még szívesen elidőztem volna a táj és a romok szépségében, ám az egyre aggasztóbb gyomorzőrejekről nem lehetett nem tudomást venni. Szerencsére vérbeli *pivovári* várta Tornán a megviselt turistákat. Ezúttal is meggyőződhattük róla, hogy az Európa Uniónak – legalábbis szlovák–magyar viszonylatban – aligha lehet akadálya... Az errefelé honos árfolyamon lelkesen versenyt számoltunk a pincémővel, miközben – porba tiport pénznemünk sikerét látva – percről percre javult a kedélyállapo-

tunk. Bükk-beli céljainkat szem előtt tartva, mégiscsak búcsút vettünk a szocreál mázú barokk kisvárostól. Újabb tíz kilométer következett a negyven fokban a határon át vissza Nádaskára, és hála a megbízható BAZ megyei Volánnak, a vonatot is sikerült lekésnünk.

Többórás csúszással érkeztünk vissza Miskolcra, és ezt nem csak mi, de az ott hozzánk csatlakozó négy fős delegáció is megsínylette. Az utóbbi másfél napban igencsak elfáradt „kemény mag” ezért azt javasolta, hogy a diósgyőri vár megtekintése helyett inkább a közeli strandon pihenjük ki fáradalmainkat. Jelen sorok szerzőjének nagy-nagy bánatára így ezúttal sem jutott el a királynék várába, mint ahogy számtalan miskolci utazása során ez még sohasem sikerült. Bár eredetileg kisvasúton szeretnénk volna folytatni utunkat a Garadna völgyébe, ám szándékunkat a kritikán aluli menetrend meghiúsította. Ennek ellenére gyönyörű volt az út a Szinva-, majd a Hámori-tótól a Garadna-patak völgyében; magunk mögött hagytuk a két Hámort, Lillafüredet és Újmassát. A vad sziklaformák szépség terén versenyre kelhettek a szádelőiekkel. Este hét múlt, mire a völgy végállomásához, Ómassára érkeztünk. Volt mit mesélnünk a frissen érkezetteknek a miskolci egyetemisták kedvelt csárdájában. Már lement a nap, amikor a Kohász-út mentén felállítottuk sátrainkat, és nyugovóra tértünk.

Tar-kő

Hétfőn délelőtt embert próbáló, nehéz szakaszon jutottunk fel a Bükk-fensíkra. A Jávor-hegy oldalában jártunk, de még nem jutottunk el a hasonnevű kútig, máris eltévedtünk. Ahány térképkiadással bírtunk, a Bolhási-víznyelőnél annyiféle jelzés jelezte az utat, végül – ahogy az már csak ilyenkor lenni szokott – toronyíránt elindultunk – a másik irányba. A kitérőt – ekkor – még nem bántuk, mert kellemes tisztáson előrelátó beosz-

tással fogyasztottuk el a még Hámorban vásárolt kenyeret. A vízzel már nem voltunk ennyire takarékosak; nem is sejtettük, hogy a végre megtalált Jávorkút után aznapi utunkon már nem lesz másik forrás. Kora délután a fennsíkon, a Nagy- és Kis-mezőn át, haladtunk dél felé, a Tar-kőre. Kezdtük lassan megérteni, hogy hazai viszonylatban miért számít a Bükk a „legek” hegységének... Vagy tíz kilométert tettünk meg nyolcszáz méteres magasságban, jelentősebb szintkülönbség nélkül, úgy, hogy körös-körül végig ugyanazokat a hegyeket láttuk, és teremtett lélekkel sem találkoztunk. Talán csak az utolsó kapaszkodón kapkodtunk szaporábban lélegzet után, végre hat óra tájban feljutottunk a nevezetes hegyre. Különösképp nem szükséges etimologizálnom a nevét illetően; „kopaszsága” folytán sátorállításra is kiválóan alkalmasnak bizonyult. A 950 méteres Tar-kőnél van magasabb csúcs itt a Bükkben is, ám dél felé egyetlen másik tetőről sincs olyan kilátás, mint innét. Alattunk az 5-600 méteres előhegyek végtelen erdőségei, odébb Felnémet majd Eger szürke tömbje, szemben már a végtelen Alföld terpeszkedett a messzességben az egykori Szederkény és Palkonya (Tiszatújváros) ipari monstrumának fényével. Ezúttal is szigorú biológiai szükségletek akadályozták meg a természet további csodálatát. Legalább öt kilométerrel messzebb és hatszáz méterrel lejjebb a Hárs-kút volt az egyetlen reménységünk, ahol aznap még vízre számíthattunk. Pillepalackokkal felszerelve, két kámikáze útitárral harmonegyed óra alatt megtaláltuk a forrást, amelyet láthatólag – rajtunk kívül – csak négy lábú erdei lakosok használtak. A háti terhek és a tájékozódás között valószínűleg szoros összefüggés lehet, mert így, szabadon, sokkal könnyebb eligazodni térkép és jelzés között, mint amikor negyedmázsza nyomja az ember hátát. Jézus óta senkinek vízzel nem

volt olyan sikere, mint nekünk, mikor este nyolc tájban visszaértünk a Tar-kőre.

Másnap reggel az Őserdőn és az Istállós-kőn át Bánkút felé vettük az irányt. Másfélszáz éves, érintetlen bükkös az Őserdő, amelyben – a hegységnek nevet adó – fák az erdészek szabadon hagyják születni, élni és elkorhadni. A sűrű lombok között a bányadt, reggeli napsütés ellenére esti sötétség honolt. Tízre túljutottunk a Bükk legmagasabb csúcsán, az Istállós-kőn (959 m), amely inkább őstörténeti, mint turisztikai nevezetesség, hiszen semmiféle kilátást nem nyújt, és csak egy-két méterrel emelkedik a környező hegyek fölé. Barlangjából a crómagnoni ősember kárpát-medencei rokonának leletei kerültek elő. A későbbi korok embere télen állatait tartotta a barlangban, a hegy neve is innen eredeztethető.

A Tar-kővön. (Fotó: Jancsák Csába.)

A Nagy István erőse hegy alatt nem találtuk meg a Hármaskút egyikét sem, így a privatizált MTA-kutatóház új tulajdonosainak kell hálát adnunk, hogy megúsztuk az újabb szomjhalált. Itt a turistaút elágazott: bal felé Szilvásváradra, jobbra Bánkútnak vezetett a jelzés. Mi az utóbbin haladtunk tovább, és óra múltával megérkeztünk a hegység turisztikai központjába, Bánkútra. Fejedelmi adag rántották csillapították több napos éhségünket; és a szomszédos turistaházban fürdeni is lehetett – a nőnemű útitár-

sak felhőtlen öröme. Az égiekről ugyanezt nem mondhatjuk el; egyre szürkült és vad morajlások jelezték a közeli áldást. Ilyen körülmények között a rövid hegymászást a Bálványra (956 m) és annak szép kilátást ígérő Petőfi-kilátójára, senki sem erőltette. Képeslapok íródtak és egyre csak körbejárt az osztás.

Látó-kő

Három órakor már elszántan szakadt – nem volt mit tennünk, indulni kellett. Előke-
rültek az esernyők, kapucnik, kabátok. A Nyár-Újhegyeken és a Farkas-nyaki elágazáson át Szentlélekig mentünk – végig ömlő esőben vidáman dalolva, mint egy úttörőcsapat.

A XIII. század közepétől tudunk az Északi Bükkben élő remetékről, akiknek Ákos nembeli István nádor alapított 1313 előtt pálos kolostort. A telep a dédesi várhoz tartozott, és mivel azok urai Csák Máté oldalára álltak, Rozgonyt követően az uralkodó fegyverrel indult Dédes ellen és megvívta azt. Az Anjouknak a klostrom sokat köszönhetett: szépen díszített, egyhajós temploma is ekkor épült. „Estebéd után” magunk is megtekintettük az egyházi épület maradványait, sajnos, a fotózást a sűrű, sötét erdő lehetetlenné tette. Szentléleken oda tértünk vissza, ahonnan előző nap reggel elindultunk: Ómassa alig fél kilométerre volt tőlünk dél felé, csak vagy négyszáz méterrel mélyebben. A Bükkön át vezető híresen szép Miskolc–Ózd közút pedig Szentlélek felett kanyarog a fennsíkon a Farkas-nyaki elágazáshoz. Erre indultunk tovább, hogy aztán néhány perc múlva a nem kevésbé nevezetes Látókövekről (ami tulajdonképp a Bükk-fennsík északi peremének nagy sziklacsoportja) – az eső elálltával másodpercről másodpercre tisztuló időben – csodálhassuk a lenyűgöző panorámát. Az ámulattól tátva maradt a szánk és kitágult a pupillánk. Míg a minap a

Tar-kőről dél felé láttunk mindent, amit érdemes; most Kazincbarcika, Uppony és Putnok vidéke tűnt elénk, a horizonton, ahol a messzeség összeolvadt a felhőkkel, a Tátra tisztán kivehető bérceivel.

Gyorsan sötétedett, így a kövek alatti Mária-forrásnál gondos erdészház füves udvarán foglaltunk magunknak szálláshelyet. Szerda reggel Mária friss forrásvizével feltöltve indultunk északnyugatnak. A kényelmesebbik úton egy óra alatt megmásztuk a Kis- és a Dédesi várat. Két szomszédos hegycsúcsról van szó; az előbbi alpinistáknak való szikla szép kilátással, az utóbbin találjuk a valódi vár maradványait.

A névadó Dedus várjobbágy volt a XII. században, utódai 1220 körül említetnek először. Várépítésre adták el a földet 1247-ben Miskolc nembeli hűbéruraiknak. Hét év múlva már állt a vár és az Ákos nembeli Erney bírta. Fia, István, az interregnum idején a tartományurak sorába tartozott; unokái pedig – amint említettük – Csák pártiak voltak, ezért I. Károly a várból őket kiostromolta, fő- és jószágvesztésre ítélte. 1325-ben az ostromban sérült várat újjáépítették. Később a Rozgonyiak, Pálóczyak – végül 1526 után a Perényiek birtokolták. Hasszán temesvári basa támadásakor, 1567. április 2-án a ma már megállapíthatatlan formájú váracskabátor védői nagy fegyvertényt hajtottak végre. Reménytelen helyzetben, Kávássy László várnagy eleste után, az utolsó roham előtt, Bory István parancsára aláaknázták a várat, és – úriember módjára – távoztak. A robbanás után, négyszáz hulla árán, hasznavehetetlen romhalmaz került a török kezébe. Dédeskövéra soha többé nem épült újjá.

Az aznapi viharfellegek már szép számmal gyülekeztek, mire a nehezebbik úton aláereszkedtünk és dél körül megérkeztünk Mályinkára. A hegység északi részén kellemes hangulatú, ősi falvakat találunk. Ezek közül – mivel az egész délután tartó

zivatar keresztülhúzta számításainkat – Mályinkával kötöttünk közelebbi ismeretséget. Csak kora este indultunk tovább aznapi végcélunk, a Lázbérci-víztározó felé, és nem tértünk be Tardonára, ahol Jókai Mór húzódot meg a szabadságharc bukása utáni Habsburg-bosszú idején.

A fáradt és nem csupán a napi 20-25 kilométertől megviselt társaságnak az éjszakája sem lehetett nyugalmas. Órákon át szakadt az eső. A reggeli napsütésben ki-ki a maga vízes göncét száríttatta, és – természetesen – a saját sátrát dicsérte. Ezen a csütörtöki napon – felejthetetlen élményekkel gazdagodva, ugyanakkor számos mulasztással – már hazafelé indultunk. Így a lázbérci tó túloldalán a

hazánkban ritka látványosságnak számító Upponyi-szoros, hegyoldalában minden idők legkisebb várával (az Árpád-kori Dedevár 60 m², tulajdonképpen csak egy őrtorony), már egy következő kirándulás programjául szolgálhat. Dédestapolcsányból Nekézsenybe gyalogoltunk, ahol a szinte lehetetlen terepen, hegytetőn épült megállóhelyen felszálltunk a legvadregényesebb vasútvonalon, Putnokról Eger felé közlekedő személyvonatra. Rövid szilvásváradai és egri tartózkodás után búcsút vettünk a Bükk-hegységtől –, abban a reményben, hogy egyszer, jobb időben még ide is visszatérünk.

Nagy Tamás

„Az ámulattól tátva maradt a szánk és kitágult a pupillánk...”

A kis társaság a Látó-kőről nézi a gyönyörű tájat: (balról jobbra) Wernsdörfer László, Simó Balázs, Pataki Gábor, Magyarits Kati, Nagy Tamás és Majzik Andrea. (Fotó: Jancsák Csaba.)